

Ivan Vogrič: NABREŽINA 1904–1905: ZGODOVINA NEKE STAVKE / AURISINA 1904–1905: STORIA DI UNO SCIOPERO. Trst, Istituto "Livio Saranz" di Studi, Ricerca e Documentazione sul movimento sindacale di Trieste e del Friuli Venezia Giulia, 2005, 75 str.

Konec 19. in začetek 20. stoletja je bil tudi na Primorskem čas sindikalnega vrenja. Trst je kot pomembno pristaniško in industrijsko središče beležil vse večjo koncentracijo proletariata, ki se je v naletu urbanizacije in modernizacije priseljeval iz zaledja v iskanju življenjskih perspektiv. Ob težkih delovnih in socialnih razmerah se je delavstvo utrdilo v svoji zavesti in se organizirano zavzemalo za izboljšanje svojega položaja. Konfrontacija z delodajalci je bila na dnevnem redu in se je včasih tako silovito vnela, da je zahtevala – kot med veliko stavko kurjačev – celo smrtno žrtve. Stavkovno gibanje je v teh desetletjih zajelo tudi Nabrežino in širše kamnarsko območje okrog nje, ki je zaposlovalo številne delavce s Krasa in Furlanije. Tu so delavski boji dosegli višek v letih 1904–05 z večmesečno stavko, ki je ohromila proizvodnjo obratov in dosegla mednarodni odmev. Temu dogajanju je posvečena študija Ivana Vogriča, *Nabrežina 1904–1905: Zgodovina neke stavke*, ki jo je izdalo Študijsko-dokumentacijsko središče za zgodovino sindikalnega gibanja v Trstu in Fur-

laniji-Julijski krajini "Livio Saranz" s podporo devinsko-nabrežinske občine, Zadružne kraške banke in Dežele Furlanije-Julijske krajine.

Dvojezična publikacija z vzporednim slovenskim in italijanskim besedilom je vredna dvojne pohvale. Prvič, ker podrobno osvetljuje eno najpomembnejših poglavij v zgodovini sindikalnega gibanja v naših krajih. Drugič, ker v času močno upešanega zanimanja za problematiko delavskega gibanja – tako v italijanskem, še bolj pa v slovenskem zgodovinopisju – kaže na pozornost, ki si jo še vedno zasluži ta tematika. Avtor umešča svojo dokaj nazorno, širšemu bralstvu dostopno, a zaradi tega nič manj strokovno obravnavo osrednjega dogodka v zgodovinski kontekst razvoja nabrežinskega kamnarskega središča in sindikalnega

gibanja. Razprava se začne s poglavjem o spremembi Nabrežine iz kmečkega naselja v pomembno kamnarsko-industrijsko središče, čemur je botrovala od srede 19. stoletja dalje gradnja velikih javnih infrastruktur (začenši z Južno železnico) in rastoče povpraševanje po gradbenih materialih na mednarodni ravni. V nekaj desetletjih je širše kraško območje okrog Nabrežine zadobilo novo lice z desetinami delovišč in podjetij ter tisočimi domačimi in priseljenimi delavci, od najbolj kvalificiranih klesarjev do kamnolomcev in najpreprostejše, pogostokrat ženske in otroške delovne sile.

Če se je po eni strani v desetletjih pred prvo svetovno vojno Nabrežina lahko ponašala z najhitrejšo gospodarsko rastjo na Goriškem, so po drugi strani njen razvoj spremljali hudi socialni problemi, ki so koreninili v težkih, nevarnih in slabo plačanih delovnih ter življenjskih razmerah delavstva. Že na začetku devetdesetih let 19. stoletja je tako prišlo do prvih sindikalnih bojov, ki so obrodili nekatere pomembne sadove, kot ustanovitev obrtne šole za klesarske vajence (1891) in okrajne bolniške blagajne ter neposredno najemanje in plačevanje vajencev s strani delodajalcev. Mnogi dogovori pa so še naprej ostajali samo na papirju, nadaljevalo se je izkoriščanje predvsem najšibkejših slojev delavstva, ki so nosile najtežje breme proizvodnje in plačevale posledice ostre konkurence med podjetji. Leta 1897 je z ustanovitvijo podružnice Zveze klesarskih delavcev in ornamentikov sindikalno gibanje prešlo v novo, bolje organizirano fazo bojov in s prvo splošno stavko leta 1901 doseglo povišanje mezd, skrajšanje delovnega urnika, prepoved odpuščanja sindikalnih voditeljev in stavitelj. Leta 1903 so nadalje podpisali novo delovno pogodbo, ki je delavstvu prinesla še nekatere ugodnosti. To pa je bil že uvod v veliki stavkovni boj v letih 1904–05, ker so delodajalci pogodbo zavrnil in ponovno uvedli delo na akord ter zaposlovali delavce, ki niso bili člani sindikalne organizacije. Stopnjevanje napetosti je novembra 1904 izbruhnilo v najdaljši kamnarski štrajk, ki je zajel vsa podjetja, razen Cave Romane (tu niso preklicali pogodbe iz leta 1903, ker so si pridobili prestižno in dobro financirano delo za izgradnjo solkanskega železniškega mostu) in se razširil tudi na kamnarska središča v avstrijski Furlaniji, kjer so delavci iz solidarnosti zavračali obdelavo nabrežinskih polizdelkov.

Avtor ponuja bralcu podrobno kronologijo nadaljnega dogajanja, v katerem je izpostavljeno: pogajanja med delavci in delodajalci, problem stavkokaštva, poskuse nadomeščanja stavitelj delavcev z delavci, najetimi v Italiji in na Krasu, razkol, ki je s časom zazeval v stavkovnem gibanju zaradi nesoglasij in odpadništva, preživetvene težave stavitelj in njihovih družin, ki so sicer lahko računali na finančno podporo osrednje avstrijske sindikalne organizacije kamnarjev in drugih delavskih združenj, od slovenskih železničarjev, rudarjev in mizarjev, tržaških pristaniščnikov do slovenskih izseljencev v ZDA. Že iz tega je mogoče razumeti pomen in odmev stavke. Izpostavljena so tudi nesoglasja med podjetniki in težave, ki jih je prekinitev dela povzročila zlasti manjšim podjetjem, ter pretežno protistavkovna stališča javnih

uprav, policije in časopisja, vključno z Edinostjo, kar opozarja na artikuliranost in nič kaj uglasjene odnose znotraj slovenske narodne skupnosti. Po štirih mesecih, ko nobena od strani ni uspela prevladati, se je spomladi končno začel razplet. K preobratu je prispeval lastnik Cave Romane, ki je ponudil svoje podjetje v odkup novoustanovljeni zadrugi delavcev, katere člani so začeli zbirati denar, a brez velikega uspeha. Projekt je bil med drugim preambiciozen, da bi se lahko obnesel, in po mnenju nekaterih le špekulativna poteza, čeprav ga je podjetnik prikazal kot prispevek za izhod iz nevzdržnega položaja. Avtor izpostavlja še en dogodek, ki je marca 1905 dodatno zaostril situacijo in bi lahko privedel do hujših posledic. Šlo je za sestanek, na katerem so se podjetniki ob prisotnosti nabrežinskega duhovnika dogovarjali s predstavniki stavkokazov. Stavkajoči so na to odgovorili z mogočnim shodom. V začetku aprila sta vsekakor obe strani popustili in se kompromisno pogodili za nova pravila. Štrajka je bilo tako konec, ne pa napetosti med delodajalci in delavstvom, ki so v naslednjih letih privedle do novih sindikalnih spopadov.

Vogričeva študija se na prvi pogled predstavlja kot prispevek k krajevni sindikalni zgodovini. Resnici na ljubo je iz njene vsebine razbrati značilnosti širšega takratnega delavskega gibanja. Predvsem pa se ob branju ni mogoče izogniti primerjavam in asociacijam z aktualnostjo, ugotavljajoč po eni strani, kako strma je bila pot za doseg pravičnejših ravnovesij v kapitalistični družbi, po drugi, kako je ohranjanje pridobljenih pravic stalno pod vprašajem. S historiografskega vidika spodbuja študija k dodatnim raziskavam, ne samo problematike delavskega gibanja, ampak tudi širših družbeno-gospodarskih in kulturno-antropoloških vidikov. Nabrežina se namreč ponuja kot izvrsten študijski primer za preučevanje procesov, ki so v zadnjih dveh stoletjih predrugačili družbo v njenem življenju in mišljenju.

Aleksej Kalc

Maja Sunčič (ur.): PLUTARHOVE ŽENSKE.

Ljubljana, Institutum Studiorum Humanitatis – Fakulteta za podiplomski humanistični študij, Zbirka Dialogi z antiko, 2004, 216 str.

"Analiza žensk v Plutarhovem korpusu je velik izziv. Izbor prevodov, interpretativnih študij in esejev v zborniku *Plutarhove ženske* strokovni in ljubiteljski javnosti predstavlja tri njegova doslej neprevedena besedila, ki antične študije prikazujejo v drugačnem kontekstu, kot smo ga vajeni. Vsakemu prevodu sledi interpretativna študija, katere namen je širša analiza in kontekstualizacija posameznega spisa", pojasnjuje v uvodu zbornika urednica Maja Sunčič.

Knjiga je razdeljena na dva dela: prvi del vsebuje prevode treh še neprevedenih